

"שלבנו את יצירותינו בנוף העירוני - הן נולדו לכך"

סימפוזיון אמנות הקרמיקה הארכיטקטונית הבינלאומי 1966, עין הוד

מחקר וכתובה: צאלה קוטלר הדרי, 2026

ערב פתיחת התערוכה של תוצרי "סימפוזיון אמנות הקרמיקה הארכיטקטונית הבינלאומי" היה חורפי וסוער במיוחד. סוף חודש ינואר 1967 ברמת אביב וגשם עז שטף את עבודות הקרמיקה המוצבות בחצר ביתן הקרמיקה החדש במוזיאון הארץ (לימים מוזיאון ארץ ישראל). היה זה מבחן ראשון לעמידות של העבודות בתנאי חוץ: מבחן בו הן עומדות בהצלחה עד היום - שישים שנה מאוחר יותר.

הסימפוזיון נפתח ב-12 לספטמבר 1966 בכפר האמנים עין הוד ונמשך שישה שבועות. הוא משך אליו אמנים בינלאומיים כמו גם את מיטב אמני הקרמיקה בישראל. הרעיון שבבסיסו הציג עמדה, שנשמעת היום כמעט רדיקלית: שילוב אמנות קרמית בתהליכי בנייה ואדריכלות במדינה הצעירה. לא כתוספת דקורטיבית "כמו בול שמדביקים בסוף על הבניין", דברי האמן האוסטרי פרופ' קורט אונסורג, מחלוצי הגישה, "אלא התכנון האמנותי צריך לבוא בד בבד עם התכנון האדריכלי".¹

שנה קודם לכן התארכה האמנית ג'ניה ברגר - ממייסדי כפר האמנים עין הוד - בביתו של אונסורג בגמונדן שבאוסטריה. היה זה סמינר מעשי שישי שיזם הפרופסור ובמסגרתו הזמין אמני חומר מרחבי אירופה, לפעול ביחד. בעקבות החוויה הטובה ברגר ביקשה לייבא מודל זה של שיתוף פעולה בינלאומי בין אמנים, ובכך להפוך את עין הוד לזירה ניסיונית למפגש בין אמנות ואדריכלות.

וכך היה – המיזם התקבל בסקרנות רבה, הביקוש של האמנים הישראלים להשתתף במיזם עלה על מספר המקומות, אך בסופו של דבר נבחרה הנבחרת. מישראל השתתפו אריה קורן, חנה שרג-לונץ, ציונה שמשי, ג'ין מאייר, ג'ניה ברגר, גדולה עוגן ויוסף שאלתיאל. ומחו"ל השתתפו ליוביסה פטרוביץ' (סרביה), אולה ויוטי (שבדיה), אינדרסיקה רדובה (צ'כוסלובקיה), אימאי מסיוקי (יפן), אמיקו מיצוטני (יפן), וכאמור, קורט אונסורג (אוסטריה). האמנים שוכנו בבתיים שהועמדו על ידי משרד השיכון באותם שנים בכפר האמנים לטובת עולים חדשים², ועבדו בסדנאות הקרמיקה המשותפות של אמני עין הוד³.

¹ תמר אבידר, חומר ביד היוצר, 5 באוקטובר, 1966

² על המשמר, 28 בספטמבר 1966. עמוד 6

³ ראה טקסט צאלה קוטלר הדרי, "לאמנות הפלסטית והשימושית - בית הספר לאמנויות בעין הוד", ערב רב גליון 9, עמודים 74-89, 2025

המיזם נע בין סמינר לסימפוזיון - בין מרחב של למידה והתנסות לבין אירוע ייצוגי בעל אופי בינלאומי - וזכה לתמיכה רחבה של מוסדות המדינה, שראו בו אמצעי לקדם את מקומה של האמנות במרחב הציבורי ולחזק את הקשר בין יצירה לבין בנייה ותעשייה. המועצה הציבורית לתרבות ואמנות ראתה בו "מפעל מבורך של קירוב האמנות לאומנות". משרד השיכון והאגודה לתרבות הדיור ראו במיזם תרומה לשילוב "ויטמינים של אמנות בבנייה"⁴.

משרד המסחר והתעשייה נרתם "מתוך הכרת חשיבותה של הקרמיקה והזדמנות להזרים ידע לתעשיות הקרמיקה הישראלית". ומשרד החוץ ראה בחיוב "מפגש בינלאומי בשטח האמנות, בו השתתפו אמנים מ-7 ארצות שונות ממזרח ומערב כאחד; מפגש זה מבליט את הרעיון שאמנות היא שפת הידברות בין עמים וארצות"⁵.

**

אלא שהסיפור של סימפוזיון הקרמיקה מתחיל עשור קודם לכן. בשלהי שנות החמישים הגיע לביקור בעין הוד אורח כבוד מיוחד: האמן ומעצב התפאורות האיטלקי הנודע עמנואל לוצאטי, בהזמנתו של האמן מרסל ינקו⁶. לוצאטי הביא עמו רעיון שעתיד היה להשפיע על האופן שבו נתפסה הקרמיקה בישראל.

"מאחר ולוצאטי היה גם אדריכל הוא הגיע לרעיון של שילוב אמנות באדריכלות", נזכרת אורה להב שאלתיאל⁷ בספר זיכרונותיה מראשית ימי הכפר. "עד אז כמעט ולא היה נהוג בארץ לשלב אמנות בבנייני ציבור. אבל לוצאטי לימד אותנו איך לעשות אריחים ותבליטים מקרמיקה. הוא נתן לחברי הכפר קורס של כחודש ימים, לימד את ערבוב החימר עם השמוט (גרגירי חימר שעברו שריפה) ועבודה עם זיגוג".

כ-15 אמנים למדו בקורס של לוצאטי ויצרו לאחריו עבודות קיר קרמיות שהוצבו במוסדות ציבור ברחבי הארץ על בניינים קיימים. אחת האמניות שהושפעה עמוקות מביקורו של לוצאטי הייתה ברגר⁸. בין השניים נרקם קשר חברי קרוב וב-1961 ביקרה ברגר את לוצאטי בסדנתו שבאיטליה, דרכו התוודעה למודל הסימפוזיונים הבינלאומיים.

⁴ קטלוג התערוכה סמינר עבודה בינלאומי לקרמיקה ארכיטקטונית ישראל / עין הוד, 1966

⁵ שם

⁶ עמנואל לוצאטי (Emanuele Luzzati) (1921 - 2007) היה אמן רב-תחומי איטלקי ממוצא יהודי, אנימטור, מעצב תפאורה, צייר, בובנאי ומאייר ספרי ילדים. מוזיאון על שמו נמצא בנמל העתיק של ג'נובה. מרסל ינקו (1895 - 1984) היה צייר, תאורטיקן אמנות ואדריכל ישראלי ורומני. ממייסדי זרם ה"דאדא" באמנות, ממנהיגי הקונסטרוקטיביזם במזרח אירופה וממייסדי כפר האמנים עין הוד.

⁷ אורה להב שאלתיאל, זכרונות מראשית הכפר 1953 - 1980, הוצאה עצמית, ינואר 2017

⁸ מריוס טימן, המנימליזם הילדותי של ג'ניה ברגר, דבר, ינואר 1983

באותן שנים בישראל החל עניין במודל זה שצבר תאוצה באירופה. ב-1962 יזם הפסל קוסו אלול את סימפוזיון האמנים הבינלאומי "יג'ר שְהֶדוּתָא" במצפה רמון - מפגש של אמני פיסול שפעלו יחד במרחב פתוח ופראי, אשר התפתח לימים לפארק לפיסול מדברי במצפה רמון. אלול יבא את המודל ארצה גם כן לאחר ביקורו בשנת 1960 בסימפוזיון אמנים בינלאומי בסנט מרגרטן⁹.

את רוח התקופה והעניין בשילוב של קרמיקה בתהליכי תכנון, ניסח בידענות האדריכל אבא אלחנני, בגיליון 3 של כתב העת המקצועי "תוי". אלחנני סיקר את הסימפוזיון בעין הוד, והיה גם חבר בוועדה המארגנת שלו ודמות מפתח במיזם¹⁰.

כך כתב: "עצם השימוש בקרמיקה כחומר ציפוי ועיטור בבניינים הוא עתיק יומין ופרח במיוחד במזרח הרחוק ובתרבות הסרצנית של ימי הביניים. אנו עדים לאחרונה להתעוררות חדשה לשימוש בקרמיקה תעשייתית ואמנותית בארצות שונות בעולם, וישראל ביניהן. לכן, אין כל ספק שהסמינריון בעין הוד יתרום תרומה חשובה לפיתוח הטכניקה, הן של התעשייה הקרמית והן של מלאכת היד. משתיהן נימצא נשכרים"¹¹.

סיקור הסימפוזיון לא נותר בגבולות כתב העת המקצועי. הוא זכה לסיקור נרחב בעיתונות, כאשר כתבים עלו לעין הוד כדי לפגוש את האמנים בפעולתם: "הכרך המודרני חוזר על עצמו, הבטון אפור ומשמעם, השיכונים מעייפים את העין. טענות אלו הן חלק מחיינו, אך לא נוכל כמובן לחזור אל אדריכלות של דורות עברו. לכן אומרים אמני הקרמיקה: שלבו את יצירותינו בנוף העירוני - הן נולדו לכך"¹², נכתב.

"הזמן יוכיח אם הקרמיקה האמנותית תכבוש מקומה באדריכלות של סוף המאה אף כי מסתמנת לגביו אופנה כלשהי (...). צבעוניות ועליזות הקרמיקה האמנותית יש בהן פיצוי לנוף החד גוני של הבטון. אולי לכך נתכוון גם ה"סימפוזיון" הקראמי שנערך לא מכבר בעין הוד ואפשר שיקדם את חדירתו השקטה של "הקיר הקרמי" אל תוך בנייני הבטון של ערינו".

**

כשהדלת בסדנת הקרמיקה בעין הוד נפתחה בסתיו 1966, נחשף לעיני המבקרים חלל עבודה פעיל, צפוף ותזזיתי: כעשרים אמניות ואמני קרמיקה לשים ושורפים חומר, תוך כדי עבודה משותפת ליד השולחנות ומסביב לתנורים. מדגימים שיטות, מפגינים ידע, טעם, מורשת לאומית וסגנון אישי. לעיתים החליפו ביניהם הערות קצרות, אך לרוב עבדו בשקט,

⁹ אתר הפארק לפיסול מדברי במצפה רמון, www.desertsculpture.info

¹⁰ אבא אלחנני (1918 - 2008) מחשובי האדריכלים בישראל בזכות תרומתו בתחום הבנייה בארץ, עורך כתב עת לאדריכלות ועיצוב, מבקר והיסטוריון של האדריכלות הישראלית.

¹¹ תוי, גליון מספר 3, עמוד 70, 1967. תודות לארכיון האדריכלות צבי אלחייני.

¹² כתב לא ידוע, סמינר לקרמיקה ארכיטקטונית, 1967

נעזרו בשפת גוף ובשברי תרגום - אנגלית, יפנית, גרמנית או עברית - כדי לגשר על פערי השפה.¹³

האמנית גדולה עוגן, באותם ימים כבר מורה ב"בצלאל", רכנה על משטח קרמיקה גדול המונח על שולחן. בידה מקל קצר והיא טפחה בו על גבי משטח המקבל את צורת המקל. כשהכתבת ניצה נחמיאס נכנסה לסדנה, עוגן סיפרה לה: "אני שמחה להשתתף בסמינר הזה. טוב לפעמים לא להיות תכליתיים, להשתחרר מנושא מסוים, ממבנה מסוים ומאדריכל הבונה את הבית. פה אני יכולה לעשות כל העולה על רוחי. אני משחקת בחומר ללא תכנית מוקדמת. מה שיוצא, יוצא. העבודה ספונטנית ואינה מגבילה את דמיוני"¹⁴.

האמנים שהשתתפו בסדנה אכן לא הוגבלו לנושא מרכזי, וניתנה להם חירות יצירה מלאה. לימים יטענו חלקם כמו גם חלק ממבקרי האמנות כי היעדר הנושא היה טעות, וכי נכון היה להעמידם תחת נושא משותף שיכוון את יצירתם.

אך לא כולם פעלו ללא מסגרת רעיונית. האמנית ציונה שמשי, למשל, הגיעה עם נושא מגובש מראש ליצירת שלוש עבודות: אלמנט קיר, שער ועמוד אדריכליים. שמשי בנתה על השולחן בסדנא עבודה המורכבת מכוכים המתחברים יחד - בכל כוץ היא יצרה סצנה.

"אלה תמונות חיים" היא הסבירה, "כל הכוכים יחד צריכים לסמל דרך חיי אנוש: למעלה מלאכים בעלי כנפיים בגן עדן וככל שהקיר יורד, הולכים וכלים חיי האדם, עד שהעבודה מסיימת במוטיב המוות... לעומת זאת גן העדן מצוי בגובה העין כדי לתת לאדם את הדחף ליציאה מחיי היומיום ומהכוכים".

בהמשך התייחסה שמשי למעמדה של הקרמיקה בארץ: "הקרמיקה בישראל נפוצה מאוד בתכשיטים, בכלים ובכדים, אך עדיין מעט מאוד באדריכלות. בעיניי זהו חומר מתאים במיוחד לעיטור קירות. חשוב להחדיר אותו לציבור, ואם הסמינר הזה יצליח בכך - ולו במעט - הרי שעשה שירות רב לישראל".

"זהו נחל" הסבירה האמנית אמיקו מיצוטני מיפן כשהיא מצביעה על חלקי קרמיקה קטנים הפזורים על גבי שולחנות. החלקים כמעט זהים, אורכם כ-20 ס"מ, רוחבם כ-3 ס"מ והם קעורים כצלחות מאורכות. "יש לי מאות רבות מהם ואני מחברת את כולם. המראה של האריחים יהיה של נחל, מים וגלים, חי וכמעט מתנועע".

לצידה של מיצוטני עובדת האמנית אולה ויוטי השבדית. בשונה משאר האמנים בסמינר היא השתמשה גם בגלגל קדרים ושילבה אותו עם בניין היד. כשנחמיאס נכנסה לסדנה ויוטי רכנה

¹³ תמר אביר, חומר ביד היוצר, 5 באוקטובר, 1966

¹⁴ למרחב, ניצה נחמיאס, 10 אוקטובר, 1966

מעל שולחן עמוס חלקים קטנים, הניחה אותם על גבי משטחי קרמיקה מרובעים ובנתה מהם קומפוזיציה: "לפי התכנית, זה אמור להיות קיר באולם של בית חרושת", סיפרה, "המטרה היא ליצור קיר חי, דינמי, שיעסיק את העין ויכניס חיים לסביבה תעשייתית".

ויוטי התגוררה בכפר אורברו, גם הוא בעל צביון אמנותי. לימים תהיה לאמנית קרמיקה משמעותית וחשובה שפעלה במרחבים ציבוריים בשבדיה. "בשבדיה נפוץ מאוד השימוש בקרמיקה ויש בתי חרושת גדולים המבצעים עבודות רבות בקרמיקה בתעשייה, לפי דגמים של אמנים", הסבירה, "מאחר שבשבדיה נהוגה הפרשת אחוז ממחיר המבנה לקישוטו, הרי שיש ביקוש רב לעבודות קרמיקה ארכיטקטונית".

הביקור בישראל ירשם בקורות חייה האמנותיים של ויוטי כנקודת מפנה¹⁵. "מזמן רציתי לבוא לישראל וכשקיבלתי בשנה שעברה מלגת לימודים, חסכתי אותה כדי לממש את חלומי הישן". סיפרה ב-1966. "לא היתה לי עדיין ההזדמנות לעמוד מקרוב על האמנות הישראלית בקרמיקה אולם ממה שראיתי נוכחתי, כי הצבעים שלכם עזים יותר, והצורות יותר גמישות. אנחנו בשבדיה הרבה יותר עצורים בהבעה: הקווים חדים והצבעים כהים".

בתום הסמינר נשארה ויוטי בישראל עוד חמישה חודשים, בהם שיתפה פעולה עם תעשיית הקרמיקה והארכיטקטורה המקומית, בין היתר עם מפעל "לפיד" מה שיליד את העבודה "נגב" שנקלטה לאוסף מוזיאון אורברו. בעקבות החוויה המשמעותית תיזום ויוטי גם היא סימפוזיון בינלאומי לקרמיקה בשבדיה בשנות השבעים.

בינתיים האמנית ג'ין מאייר, מקיבוץ עין השופט, עמלה גם היא על יצירה המרמזת אולי על צורתו של עציץ. "מי יודע", היא הסבירה, "הרעיון עשוי להשתנות במשך העשייה. אני מרבה בעשיית כלים שימושיים וגדולים בקיבוץ, אבל עדיין לא העזתי לקשט קיר, אף שבקיבוץ יש לי אפשרויות רבות. מאות כתלים עומדים ערומים, אבל הפחד שמא לא אצליח והחברים יצטרכו לחיות עם הקיר שלי כל החיים, מונע ממני את העשייה. יתכן שבסמינר כזה אני עשויה לרכוש את הבטחון הדרוש ליצירות גדולות יותר"¹⁶.

האמן אימאי מסיוקי שהגיע לעין הוד מהירושימה, יהיה לימים מהדמויות המרכזיות והחשובות בקרמיקה היפנית המודרנית. כבר ב-1965 הוא זכה בפרס אגודת הקרמיקה היפנית על תרומתו, לעין הוד הוא הוזמן דרך שגרירות ישראל ביפן. במהלך הסימפוזיון הוא יצר מזרקות גן קרמיות בסגנון עתיק, דמויות שובך יונים, שריכזו סביבם עניין רב.

¹⁵ <https://ceramics-aberystwyth.com> האתר הרשמי של אוסף הקרמיקה והארכיון של Aberystwyth

University Ceramic Collection & Archive

¹⁶ תמר אבידר, חומר ביד היוצר, 5 באוקטובר, 1966

במהלך ששת השבועות של הסמינר עבדו האמנים במרץ ויצרו למעלה מארבעים עבודות. על פי תנאי הסמינר הוסכם כי היצירות יישארו בישראל. האמנים מחו"ל קיבלו זאת בהבנה; לעומתם, לא מעט אמנים ישראלים ויתרו על ההשתתפות בטענה: "מה פתאום נשאיר את עבודותינו חינם?"¹⁷

**

46 עבודות הגיעו למוזיאון הארץ ברמת אביב - לא כולן הגיעו בשלמותן. עבודה אחת של אריה קורן הגיעה קצת פגומה וגם כמה אריחים בעבודתה של שמשי לא צלחו את המסע. אך השפע היה רב, ולאחר שהוצגו התוצרים בעין הוד בתום הסמינר הם נדדו לתערוכה הרשמית ולמפגש עם הקהל.

התערוכה נפתחה במלאת חצי שנה למוזיאון הקרמיקה, והייתה השלישית שהתקיימה בו. רעיון התערוכה נהגה בידי ברגר ואדר' אלחנני, ולפתיחתה הוזמנו גם שגרירי מדינות מוצאם של האמנים האורחים. העבודות הוצגו לצד ממצאי הקרמיקה הארכיאולוגיים בביתן הקרמיקה החדש. באותה עת שימש חיים אלפרין כמנהל מוזיאון הארץ, ועוזה זבולון ניהלה את ביתן הקרמיקה.

בהודעה לעיתונות פורט מנעד רחב של מוצגים: הצעות לקירות, מנורות, מזרקות גן, כדים ועבודות פיסול שונות.¹⁸ כמו גם תבליטי קיר, אריחים, פסלים, שערים, עמודים דקורטיביים, קישוטים לאולמות, לכניסות, לחדרים. מגוון זה שיקף את שאיפת הסימפוזיון לשלב בין אמנות לאדריכלות ולחיי היומיום.

רוב העבודות הוצגו בחצר הביתן בתוך ויטרינות גדולות שנבנו במיוחד עבורן; אחרות הוצבו באוויר הפתוח בגן, וחלקן הוצגו בתוך האולם. המראה הקסים את המבקרים והיה יוצא דופן בשדה האמנות של אותם ימים. "לתערוכה יש ריח של סדנא ועשייה"¹⁹, נכתב אודותה.

קטלוג תוצרי הסימפוזיון הודפס עם פתיחת התערוכה, בתמיכת משרד המסחר והתעשייה, לרגל "שבוע עיצוב המוצר" שנערך ברחבי הארץ וכלל שורה של אירועי עיצוב ואמנות.

הביקורות לתערוכה היו ברובן נלהבות, לצד הסתייגויות אחדות. כך נכתב: "בצד עבודות שלא זכו שיביאו לידי גמר יש כאלה שביצוען מעולה. ליקויים טכניים של עבודות מסוימות, שהם ליקויים מהותיים כשמדובר במוצרים של אמנות שימושית. אינך יודע אם לייחס למחסור

¹⁷ כותב לא ידוע, סמינר לקרמיקה ארכיטקטונית, 1967

¹⁸ הודעה לעיתונות, 1967, מוזיאון הארץ תל אביב

¹⁹ יואב בר אל, הארץ 3 פברואר 1967 עמ' 13

בתנורי שריפה, למחסור בזמן או שמא לרשלנות. רבים ממשתתפי הסימפוזיון ניסו את כוחם, ביצירת אריחים לציפוי קירות²⁰.

בסקירה אחרת הודגש מגוון הגישות והסגנונות: "תבליט קיר עשוי צלחות-קעריות בצבע כחול עז, של חנה צונץ מחיפה, נסך חמימות ביתית והידור דקורטיבי; שער בנוסח ארכיאולוגי מכוסה כתבות אלמוניות של תיירים, עבודתה של ציונה שמשי מתל אביב, העיד על הומור ונסיזנות בנוסח אמנות ה"פופ"; "מפל מים" של היפנית אמיקו מיצוטאני הצטיין בעדנת צבעים של תכלת-ירוק; האמנית אולה ויוטי משבדיה עיצבה תבליט עשוי כלי בית; גדולה עוגן מ"בצלאל" בירושלים מגלה דמיון וידע ביצירת תבליטים המעלים על הדעת ארכיאולוגיה עברית קדומה; ג'ין מאייר מעין השופט מחפשת את הצורות המופשטות; וג'ניה ברגר נאמנה לסגנון דמויות פיוטיות הנשענות על אגדות מן התנ"ך²¹.

"לא עסקנו כאן בקרמיקה המסחרית השימושית", הסבירה ברגר, "אלא באידיאות יותר אמנותיות, ביצירת עבודות גדולות מונומנטאליות"²². ואכן, למרות חומר הגלם השביר, ניכרה בתערוכה מגמה לממד מונומנטלי, המבקש להשתלב במרחבים של בטון, זכוכית ופלדה. היצירות הוצגו בצבע החומר הטבעי או בגוונים מאופקים, והעיצוב נטה להישען על צורות קדומות של תרבות האדם, תוך הדהוד של האמנות המופשטת בת הזמן.

באפריל 1967 נדדה התערוכה ממוזיאון הארץ אל מוזיאון עכו, המוזיאון העירוני בניהולו של ד"ר זאב גולדמן²³. לאחר הצגתה שם, סביר כי הוחזרו העבודות לעין הוד, וככל הנראה במהלך שנות השבעים הוצבו דרך קבע בחזיתות מרכז כפר האמנים. לצדן הותקנו לוחיות מתכת חרוטות זהב, הנושאות את שמות האמנים — שרבים מהם כבר עזבו את ישראל ושוב לארצותיהם.

**

רבים מתושבי עין הוד חולפים על פני העבודות זה שנים רבות, מבלי לשים לב ליופיו או לנוכחותן. שישים שנה חלפו מאז התקיים הסימפוזיון הנשכח, וחלק מעבודות הקרמיקה שהותקנו על מצע בטון חשוף סובלות מנזקי הזמן: לכלוך, דהייט צבעים, חלקים חסרים או שבורים – והן נבלעות ברעש החזותי של מרכז הכפר.

בחודש יוני 2025 נפתחה בגלריה לאמנות עין הוד התערוכה "אל החומר: מבטים על סדנאות המלאכה ובית הספר לאמנות", שהציגה בין היתר את התפתחות סדנת הקרמיקה הציבורית

²⁰ שם

²¹ כותב לא ידוע, סמינר לקרמיקה ארכיטקטונית, 1967

²² צלילה אורגד, עמוד 2, על המשמר, 24 נובמבר 1966

²³ התכתבות בין ד"ר זאב גולדמן לעוזה זבולון. ד"ר זאב גולדמן (1905 - 2010) הקים בשנת 1954 את מוזיאון עכו.

של עין הוד. התערוכה הציבה זרקור על ברגר ופועלה בייזום הסמינר לקרמיקה ארכיטקטונית, וכמו כן על הקירות הקרמיים שיצרו אמני עין הוד בשנות השישים והשבעים - סיפור ייחודי שעלה מחדש לאור.

בשיתוף פעולה בין ועדת האמנות של עין הוד, בהובלת ד"ר טלי גיל שוורצברג, ובין גלריה לאמנות עין הוד, בהובלת צאלה קוטלר הדרי, הוחלט להזמין את אמניות הקרמיקה הפעילות כיום בכפר האמנים לסיור חשיבה משותף – ולפתח את פרויקט שיקום ושימור עבודות הסימפוזיון. מקיץ 2025 ועד אביב 2026 נפגשו האמניות כקבוצה ובנפרד; כל אחת מהן, או זוג אמניות, בחרה עבודה אחת או שתיים להתמקד בהן, והחלו בתהליך רפאות, מחקר חומרים, ניסוי וטעיה.

את עבודתה של גדולה עוגן שיקמה אדר' השימור נעמה בלום, במסלול שהדגיש את העיבוד העכשווי לחלקים החסרים. "התייחסתי לעבודה באופן דומה לזה שבו אני חוקרת מבנים", מסבירה בלום, "בתהליך השימור רציתי להבדיל בין החלקים המקוריים לאלה ששוחזרו, כדי להציע לצופה בסיס קריא וברור, ולא לערבב בין המקורי לחדש".

לעומתה, עבודה נוספת של עוגן שוחזרה על ידי לאה בן אריה וטליה דן - שהיתה תלמידתה של עוגן בבצלאל - שבחרו לשחזר את המקור דרך תחקיר צורני ומיומנות טכנית. הן פענחו את התבנית, יצרו פלטה לאריחים והפיקו את הדוגמאות באריחים תוך שימוש בחומרים יומיומיים: קרטון גלי ורגיל, חלוקי נחל וחבל.

את עבודתה של ג'ין מאייר, שסבלה מאריח חסר, שיקמה מירה ארנון, גם היא ביקשה לשחזר את המקור: "בחרתי בעבודה כי הגוונים הכחולים-אפורים והטקסטורה המחורצת יוצרים תחושת זמן ושחיקה ושכבות של זיכרון", אומרת ארנון.

עבודות נוספות נעו בין שתי הגישות. את עבודתו של ליוביסה פטרוביץ - גלגל קרמיקה לבן עם תת גוון בצבע תכלת שצילומה התנוסס גם בשער הקטלוג - שיקמה מרי גוטליב, בטכניקה ייחודית להשלמת החלקים שנשברו המשלבת חומר המתייבש באוויר ומאפשר דיוק בהתקנת ה"פרוטזה".

את עבודתה של אמיקו מיצוני שיקמו אדר' זיוה פישמן ונעמי ורכובסקי. השתיים בחרו בה בשל הטקסטורה של האריחים שהתאימו לביצוע בשריפת גז. בעבודה המקורית חסרו שלושה אריחים, ולצורך השחזור הן ערכו ניסויים בטקסטורות חריטה ובגווני חימר. לאחר ייבוש צופו האריחים באוקסידים בגווני ברזל (חלודה), קובלט כחול, נחושת ומנגן חום, ולחלקם נוספו גלזורות שחורות וכחולות.

השתיים שיקמו עבודה נוספת של אינדריסקה רדובה שסבלה מחוסרים של כמה אלמנטים שהיו משובצים במסמרים, נעצים וטקסטורה מיוחדת. פישמן ו-ורכובסקי יצרו שחזורים של האלמנטים, אך ללא שימוש במתכות.

עבודות אחרות נותרו כמעט ללא פגע, אך כלל העבודות זכו למסגור מחודש באמצעות טיח מינרלי במראה טבעי, בביצוע סמי כמאל, שהעניק להן נוכחות מחודשת במרחב: בעדינות ובטוב טעם, העבודות יצאו מן האנונימיות וזכו לתשומת לב חדשה מצד תושבי הכפר ומבקרים.

לטובת הקהל הוכן מדריך דיגיטלי שמאפשר שיטוט בין העבודות עם מידע על אמני המקור, האמניות המשקמות וחומרים משלימים, וכן הוקמה תערוכת חוץ בכיכר הכפר בעיצוב רייצ'י סרנוף וולפיש.

האם לסימפוזיון הקרמיקה הארכיטקטונית היו אדוות של ממש בתעשיית הבנייה והתכנון, או שמא היה זה פרק חולף בלבד? שישים שנה לאחר מכן, הקריאה המחודשת בו מעוררת התפעלות מן האפשרויות הגלומות בחיבור בין אמנות, חומר, תכנון ובנייה - חיבור שנשא עמו יומרה תרבותית ואסתטית מובהקת. לא פחות מכך, היא מציפה את האידיאלים שעמדו בבסיס המהלך: שאיפה, הנתפסת כיום לעיתים כנאיבית, ליצירת מרחב חשיבה משותף בין אמנים מקומיים לאמנים בינלאומיים.

מנגד, עולה ממנה גם ביקורת על מגמות בבנייה בישראל בעשורים האחרונים - אסתטיקה שאינה נגזרת רק מתפיסות פונקציונליסטיות בלבד, אלא גם מהיעדר יומרה אמנותית - אסתטית עמוקה ומקוצר טווח בתהליכי החשיבה והתכנון. בתוך כך ניתן לזהות תזוזה במוקדי הסמכות וההשפעה: הדרה יחסית של אנשי רוח ויוצרים מתהליכי התכנון ומהממשק עם קובעי מדיניות, לצד התחזקותם של גורמים הפועלים מתוך היגיון כלכלי מובהק.

אולי משום כך, המבט המחודש בעבודות הקרמיקה בעין הוד אינו רק מבט לאחור, אלא הצעה לעתיד: תזכורת לאפשרות אחרת של מרחב - כזה שאינו מסתפק בתפקוד, אלא מבקש משמעות, חומריות ונוכחות. השאלה אינה רק מה נותר מן הסימפוזיון, אלא מה עוד ניתן ללמוד ממנו היום.

שבת
27/6/26
כניסה
חופשית

השקת מיזם
שיקום ושימור
סימפוזיון אמנות
הקרמיקה הארכיטקטונית
הבינלאומי
1966, עין הוד

אמני הסימפוזיון:

קורט אונסורג, ג'ניה ברגר,
אולה ויוטי, אימאי מסיוקי,
ג'ין מאיר, אמיקו מיצוטני,
גדולה עוגן, ליוביסה פטרוביץ,
אריה קורן, אינדרסקה רדובה,
יוסף שאלתיאל, ציונה שמשי,
חנה שרג-לונץ.

אמניות משקמות:

מ'רָה ארנון, נעמה בלוס,
לאה בן אריה, מרי גוטליב,
טליה דן, נעמי ורכובסקי,
זיוה פישמן.

11:00 - 12:30

**סיור בין אמנות הקירות, מרכז הכפר
תערוכת חוץ:** השקה והרמת כוסית
עיצוב: רייצ'י סרנוף וולפיש

12:30 - 14:00

**שיחות בבית תרבות:
סקר אמנות הקיר:
סמדר ברק, בלשנית וחוקרת
אמנות במרחב הציבורי.
בחזרה לסימפוזיון:
ד"ר טלי גיל שוורצברג
וצאלה קוטלר הדרי -
מבט היסטורי ועכשווי.**